

ACTUALE

REFLECȚIUNI ASUPRA ISTORIEI NOASTRE CONTIMPORANE

Granițele dintre Posibil și Imposibil sunt subtile, ascunse și nedumerite pentru muritorii de rând. Imperiul Posibilului, îngust și îndoelnic pentru mulțimea cea mare, se precizează și se lămurește însă pentru spiritele oamenilor aleși, ale celor ce creiază epoci istorice. Pentru aceștia, în adevăr, limitele Posibilului sunt și elastice. Ei le pot întinde oricât și valoarea lor creatoare este singurul semn indicator care fixează granița ce desparte Imposibilul de Realizabil.

Imprejurările actuale și perespectiva netedă ce ele deschid asupra viitorului nostru ca unitate etnică sunt un *indemn suprem* ca să ne silim a descifra cât de puțin urmele ce trebuie să despartă posibilul și imposibilul în fața căruia ne aflăm, căci numai dacă vom ști să fixăm bine frontiera posibilului real ce ne oferă imprejurările, vom putea desăvârși opera pe care generațiile trecute și arbitrariul vremilor stinse — unorii norocoase alteori nenorocite — au schițat-o și au început-o deja în parte.

Noi constituim pe harta Europei orientale o masă etnică de circa 15.000.000. În mijlocul acestei plasmă etnice, un sâmbure de organizare ca stat natural există de o jumătate de veac. Și cu toate acestea plasma aceasta etnică este încă departe de a se organiza în jurul sâmburelui său politic spre a forma o ființă națională unitară. Suntem azi în stadiul Franței dinaintea de Ludovic XI, în situația Italiei înainte de Victor Emanuel II și Cavour, într-o fază asemănătoare cu a Germaniei înainte de Wilhelm I și Bismark.

Și noi, ca și toate aceste trei popoare, suntem creațiune etnică a istoriei Evului Mediu. Din învălmășala obscură a acestor vremi ne-a zămislit choaticul amestecat de horde barbare și popoare civilizate. Francezii, Italienii și Germanii și-au dat însă la timp câte o dinastie și o organizare monarhică statornică, a cărei menire istorică a fost, și la unele mai este încă, să strângă întreaga lor plasmă etnică într'un mănunchiu unic și viguros, să creeze dintr'un neam o națiune unitară, dintr'o masă etnică imprăștiată un stat unitar și puternic. Unele din aceste popoare, spre pildă Franța, Spania, și-au dat o astfel de dinastie mai de timpuriu. Aceasta în Franța a și încetat îndată ce și-a îndeplinit scopul. Din potrivă în Germania, în Italia și aiurea, dinastiile au încă mult timp rațiune de a fi. Istoria întregii Europe moderne este și va mai fi încă arhiva îndeplinirii menirii lor de către dinastiile acestor popoare.

De aci se vede clar că, la noi, monarhia este la începutul carierei sale, că importanța ei menire este întregirea și organizarea întregii noastre ființe etnice într'o națiune unică, nedivizată și nedivizibilă. Aceasta-i chiar singura rațiune de a fi a monarhiei românești, ca, de altfel, a oricărei monarhii exis-

tente sau imaginabile. Și tot de aci se înțelege foarte deslușit ce puternică, ce imperioasă rațiune de a fi are la noi dinastia și principiul monarhiei.

Evenimentele prin care trecem ne deschid, tocmai, granițe largi în imperiul Posibilului și ne fac cu puțință constituirea unui imperiu la gurile Dunării.

Întrebarea greă, penibilă chiar, este: avem noi, azi, în imprejurările de față, oameni care să înfăptuiască destinele monarhiei și ale dinastiei noastre? Astăzi se pune la noi în mod acut vechea și discutată problemă a raportului dintre oamenii mari și imprejurările istorice. Imprejurările produc pe oamenii mari sau oamenii mari creează imprejurări istorice? Spre marea noastră confuzie, spre adâncă noastră mâhnire, soluțiile ce se dau acestei întrebări se dovedesc ambele, a fi la noi neîntemeiate. Căci ne găsim azi în imposibila, în paradoxala situație de a traversa și un mare moment istorico-național, și de a posedă și oameni mari, sau care, cel puțin, au toate aparențele, fără ca ei să creeze sau să domine imprejurările, și în același timp — și spre disperarea noastră — fără ca ele să-i puie în acțiune și să-i determine la acțiuni istorice mari. Oamenii noștri mari, în loc să-și încrucișeze calea cu momentul istoric al imprejurărilor de față, par a se îndepărta de el și a se anihila prin el. În loc ca aceste două elemente să-și dea mâna, le vedem întorcându-și spatele.

Astfel, buniuară, un om, mare în admirația amicilor și partizanilor săi, este d-l Carp. Și acest om mare nesocotește unicul moment istoric de care putea profita spre a se pune în valoare și spre a dovedi temeinicia teoriei că oamenii mari stăpânesc și creiază momentele istorice. Iar din nefericire, și cu moartea în suflet, trebuie să constatăm că nu se prea adeverește nici teoria contrară că oamenii mari sunt produsul imprejurărilor istorice. Ce imprejurări mai prielnice pentru cultura unui sau unor oameni mari, și cu toate acestea nu-i vedem mijind la orizont. Unde este idealismul larg, profund și puternic al unei personalități care să schițeze ființei noastre etnice un program și un ideal. Căci cel puțin atât am putea pretinde dela puterea creatoare a momentului istoric ce trăim: să ne dea omul unei largi orientări, spiritul profund al unui îndrumător, sufletul mare al unui făuritor de ideal, anunțătorul unui ideal îndrăsnit și totuși realizabil.

Din potrivă, se pare că oamenii mari de care dispunem păcătuiesc tocmai prin lipsa de orientare, printr'un spirit pozitiv, practic care se cheltuește numai în vederea prezentului, printr'un scepticism descurajetor și egoist incompatibil cu elanul idealului îndrăsnit și înălțător. Practicani empirici, de un empirism plat, oamenii noștri mari reușesc pe deplin numai în expedierea chestiunilor curente, în rezolvarea problemelor zilei sau anului curent. Aici sunt desăvârșiți, cu adevărat mari; dar sarcina greă și covârșitoare a viitorului misterios îi ametește, îi co-

plește, îi clatină și-i doboară. Cauza este poate în afară de răspunderea lor. Generația care i-a precedat nu le-a transmis programul sau idealul necesar, care trebuia de mult căutat și conceput. Ezitarea și șovăirea se moștenesc poate dela generațiile trecute, cari nu vor fi putut să se ridice la cunoștința *tendințelor* generale ce stăpânesc popoarele Europei, sau n'au dat destulă importanță prefacerilor internaționale ce se desemnau din trecut.

În ce constă *tendințele* și *prefacerile* ce agită lumea europeană? Căci dacă nu putem număra printre noi oameni mari, de mare viitor, cel puțin să căutăm, în acest moment istoric solemn, a desluși tendințele și prefacerile ce minează profund orânduirea actuală a Europei.

În convingerea idealistilor — cari adesea pot fi ridiculizați, dar cari au avantajul să presimtă viitorul — pe harta Europei există trei alcătuiți fictive, și fictive în grade deosebite. După ei, ca orice ficțiune în general, și aceste ficțiuni trebuie sau să dispară sau să se modifice sub acțiunea realității vii, și ele aveau să dispară sau să se modifice după gradul fictivității lor. În ordinea lor naturală aceste alcătuiți sunt: Turcia, Austria și Rusia. Idealistii vizionari de mult au prevăzut că Turcia se va prăbuși, că Austro-Ungaria va avea soarta Turciei și că Imperiul rusesc de azi va trebui să se prefacă cu totul pentru a recădea în limitele elementului său etnic de bază. Sub ochii noștri Turcia se prăbușește, adevărind prevederea utopiștilor vizionari. În acelaș timp bătrâna Austro-Ungarie manifestă o febrilitate războinică neobișnuită care numai de bun augur nu-i poate fi. Este însă de prevăzut ca rândul prefacerilor din Rusia să mai întârzieze.

Dacă ceva mai mult idealism ar fi fost la baza activității oamenilor aleși ai generației trecute, dacă ei ar fi ținut socoteală de perspectiva ce așteaptă pe aceste trei împărății, ei ne-ar fi lăsat moștenire un program precis și un ideal măreț de realizat. Ar fi făcut, cu alte cuvinte, ceea ce făcură și fac azi patrioții Bulgari și Greci. În această ipoteză noi am fi pe cale de a constitui și a cimentă azi un bloc românesc de 15.000.000 suflete. În împrejurările prin care am trecut, prin care trecem azi și în cele care ni se desemnează în perspectivă, numai în 50—60 de ani, intervalul a două generații, dacă acesta ne-ar fi fost idealul, și dacă l-am fi urmărit ca Bulgarii și Grecii, azi am fi fost pe punct de a-l atinge.

Dar dacă acesta ne-ar fi fost idealul se pune întrebarea: propriu zis ce-ar fi trebuit să facem noi până acum față cu ceea ce am făcut, și ce-ar trebui să facem de acum înainte față cu împrejurările viitoare al căror sens se poate descifra chiar de azi?

Mai întâi, ce-am făcut și ce n'am făcut.

Mulțumită unei miopii regretabile sau unei inspirații streine de interesul nostru real, noi ne-am legat soarta în timpul din urmă de destinul nefast al celor două ficțiuni: Turcia, care acum agonizează, și împărăția Austro-Ungară care tinde să-și grăbească că-

derea. Atât de mult ne-am scaldat în apele turcești încât la o vreme s'a svonit și a persistat mult svonul că există o alianță militară între Turcia și România. Atât ar mai fi lipsit ca să dăm spectacolul unui trup tânăr și viguros încătușat și târit spre groapă de un cadavru ambulant. Dar dacă din fericire am scăpat de muribundul otoman, se pare că o alianță fatală ne leagă de bătrâna și istovita Austrie. Ne-am ținut în schimb departe de popoarele tinere și pline de avânt dela sudul Dunării. Și când acestea săriră să dea lovitură de grație Turciei murinde, bătrâna Austrie ne-a ținut pe loc în primul moment când eră ceva de câștigat și ne împinge la război acum când nu este decât de pierdut, învrăjbindu-ne cu vecinii din Balcani spre a-i slăbi pe aceștia pentru a mai prelungi astfel zilele monarhiei turcești din Europa.

În adevăr, dacă ne mișcam pe sama noastră când statele balcanice au mobilizat, am fi putut obține dela Bulgaria ceea ce pretindem azi cu puține șanse de reușită. Dar această purtare a noastră față de aliații balcanici n'ar fi fost o purtare nobilă de popor puternic și prevăzător, ci o încercare de a trage folos dintr'o situație rea, de a găsi în răul momentan firimitura lui de bine. Căci ar fi trebuit să nu ne găsim în situația în care ne-am găsit în Octomvrie trecut, ci ar fi trebuit manevrat de mult în altă direcție.

Și acum să vedem ce, adică, ar fi trebuit noi să facem față cu ce-am făcut — și de ce n'am făcut?

Dată fiind situația noastră de țară mică, umilă rând pe rând când de Rusia când de Austro-Ungaria, alianța balcanică ar fi trebuit să se facă cu noi, prin noi, după inițiativa noastră, și sub conducerea noastră. Și atunci am fi făurit laolaltă un bloc de 15—20 milioane de suflete solidare, sub acțiunea energetică a căruia umilințele îndurate s'ar fi putut schimba în umilințe impuse, și cele două ficțiuni etnice din fața noastră s'ar fi evaporat mai repede și mai ușor și pentru ele și pentru noi. Rândul Turciei ar fi venit și trecut mai de mult și acum ar fi poate rândul ficțiunii dualiste dela nord. Lucrurile s'ar fi petrecut, adică ar fi trebuit să se petreacă aproape cam în chipul următor: România cu aliații balcanici ar fi atacat solidar Turcia, deși de aci noi n'aveam nimic de câștigat. Însă pe ruinele Turciei se întindea și se mărea alianța noastră care ajungea dela 15 la 25 milioane suflete. Câștigau atunci numai Bulgarii și Sârbii, dar indirect câștigă tot blocul aliaților, și n'ar fi fost exclus că faimosul cuadrilater să treacă în patrimoniul nostru personal. Dar ar fi venit rândul ca alianța să se descurce cu ficțiunea dualistă dela Nord. Cu avântul și cu prestigiul câștigat, cu forțele noi dobândite, acțiunea spre Nord a alianței ar fi mers repede și cu succes. Toate șansele ar fi fost de partea ei și de data asta câștigam îndeajuns și noi și Sârbii.

Cu aceasta, dinastia și principiul monarhic la noi ar fi dat statului român o orientare conformă menirii lor, singurei lor rațiuni de a fi. Pe această

cale firul istoriei noastre ar fi fost dirijat spre reintregirea plasmei etnice române într'o naționalitate unică, organizată într'un puternic stat unitar. Dar s'a întâmplat contrariu. Noi am îndreptat acțiunea și pasivitatea noastră într'o direcție opusă interesului nostru etnic, căci ne-am creat relațiuni amicale cu inimizii noștri.

La obiecțiunea firească că poate Bulgarii n'aveau interes să se jertfească pentru noi și Sârbi, răspunsul vine dela sine. Bulgarii câștigau indirect prin împuțernicirea alianței și ar fi fost loc să câștige chiar direct. Cuadrilaterul cu pricina s'ar fi înapoiat la Bulgari, iar regiunile bulgare încorporate și care se mai încorporează acum de Serbi ar fi fost monedă minunată de schimb pentru extensiunea forțelor române și sârbe. Alianța în totul ar fi dispus atunci de o forță de 35—40 milioane de suflete.

Se va obiecta, iarăși, de sigur, că toate acestea sunt bune și frumoase, dar vin prea târziu. După bătălie mulți viteji se scoală, zice Românul. Toate acestea trebuiesc spuse, scrise și propovăduite la timp. Acum cu vremea trecută la ce să mai pierdem vremea cu ele?

Ei bine, toate aceste au fost spuse, scrise și încercare a fost de a se propagă la timp. Sunt vre-o nouă ani de atunci. Autorul acestor rânduri, pe când eră student la Paris, a încercat cu o mână de amici însuflețiți de același ideal patriotic să propage ideea unei alianțe între Români, Bulgari și Serbi. Inițiativa și stăruința a venit dela noi, iar studenții Sârbi și Bulgari s'au grăbit s'o primească și au primit-o fără ezitare. Mai greu a fost să câștigăm teren printre tinerii studenți români, cari nu se învoiau să se adune și să stea de vorbă cu niște zarzavagii de bulgari. Așa că noi cei 5—6 Români cari veneam la lungile și numeroasele întruniri și debateri la cafe-neaua Voltaire, ne pierdeam în massa celor 60—70 de studenți sârbi și bulgari care le frecventau cu îndârjire. Au fost atunci printre noi câteva nume cunoscute: Dragu, Titulescu, Suci, Mandrea și alții. Lungile discuții s'au rezumat și cristalizat într'un program și un Buletin a apărut câtvă timp în franțuzește cu articole scrise de membrii *Uniunii țărilor dunărene*. Inițiatorii acestei mișcări au venit în țară, mișcarea a continuat la Paris un an sau doi, și din cauza inerției tinerimei române ce a urmat după noi ideea a fost părăsită. În timpul acela am mai căutat noi să-i dăm corp și consistență și am făcut să apară în *Contemporary Review* din Londra, un studiu în care problema alianței balcanice eră pusă în legătură cu chestiunea naționalităților din Austria, — studiu care

a făcut mult sgomot atunci și în care multe din cele ce se petrec azi sub ochii noștri, erau prevăzute sau întrevăzute.

Cu aceasta însă n'am reușit de loc să fixăm atenția oamenilor noștri de, stat asupra acestei idei. Am găsit în această privință atâta nepăsare, atâta scepticism și ironie încât ideea a pierdut și în ochii noștri și a fost omorâtă în germene. Departe de a fi încurajată pe calea asta, nimeni nu ne-a dat vre-o atenție. Singur d-l Iorga, acest om extraordinar și prodigios care se mișcă numai între extreme, ne-a onorat cu o atențiune ironică și plină de blam.

Dacă reamintesc această încercare, la care am fost părtaș, nu este pentru a trage de aci vre-o vanitate ridicolă, ci este pentru a mă răsbună puțin de inerția și scepticismul celor cari ~~ne~~ au descurajat atunci, este pentru a arăta că ceea ce trebuia spus și propovăduit atunci, la timp, am făcut-o noi câțiva visători idealisti și naivi, cari n'am găsit nici un credit la oameții luminați, profunzi și practici ai zilei. Imprejurările de azi se răsbună și ne răsbună, și ele imi dau curajul să mă răsbun și mai departe. Acum, după ce am spus ce ar fi trebuit să facem, să spunem și ce va trebui să facem acum și de acum înainte, pentru ca din imperiul posibilului să tăiem o parte cât mai mare și o soartă cât mai bună pentru viitorul acestui neam. Dar aceasta va fi într'un articol viitor.

D. Drăghicescu

PRO DOMO

— In chestiunea albaneză —

În urma articolului d-lui profesor G. Murnu, publicat în No. 4, Vol. XIII, al revistei, ne-am adresat d-lui profesor Gustav Weigand, directorul seminarului de l. română și bulgară dela Universitatea din Leipzig, ca să ne dea un studiu asupra Albaniei, — țară pe care D-șă a vizitat-o în diferite rânduri cu prilejul cercetărilor sale filologice. D-l profesor Gustav Weigand a răspuns la invitarea noastră cu următoarea scrisoare adresată directorului nostru.

Leipzig, 2 (15) Decembrie 1912

Iubite prietene,

Imi ceri un articol politic despre raporturile popoarelor din Balcani, fiindcă mă știi bine informat în această privință. Dar d-ta ai cunoștință că la noi, în Germania, un profesor care face politică este o aparițiune cu desăvârșire extraordinară, și că profesorul care se expune în politică, strică reputațiunii sale științifice. Din cei aproximativ 200 profesori ai Universității noastre din Lipsa, unul d'abia dacă joacă un rol po-

litic, și acela este profesorul de istorie modernă. De altminteri, în ceea ce mă privește pe mine, simt că eu n'as fi de loc bun pentru politică, fiindcă eu recunosc ca singură țință a muncii mele științifice numai stabilirea adevărului, fără a ține seamă de interesele politice, sau de interesele partidelor.

Cu o asemenea țință, vezi unde aș ajunge, dacă aș fi membrul vreunui partid politic! Pentru partid, principiul suprem este: interesul partidului; — interes, care trebuie să se impună prin sugestione masselor, chiar când această sugestione merge dimpreună cu minciuna, ipocrisia și equivocul. Apoi tocmai în politica internațională nu primează de loc Dreptatea și Adevărul, ci puterea brutală. Omenirea este încă cu mult înapoi în cultura sa etică de ce ar trebui să fie; de idealul, în spre care ne duce progresul. Mi-e silă de ori și ce ocupațiune politică. De aceea am refuzat să scriu despre politică, ori de câte ori mi s'a cerut în timpul din urmă, și mi s'a cerut foarte des și din partea ziarelor noastre și din partea ziarelor străine. Eu servesc numai știința; numai științei închin tot timpul și toată puterea mea de muncă. Am terminat acum prima gramatică albaneză, și cu aceasta cred a fi lucrat mai mult, decât dacă aș fi făcut politică. Politica o las altora mai competenți decât mine. Eu am ca țință finală, ca scop al vieții mele, cercetarea limbei românești, origina și dezvoltarea acesteia. În cursul următorilor zece ani nădăjduiesc să termin un mare dicționar etimologic al limbei românești; căci toate ocupațiunile mele cu celelalte limbi balcanice nu sunt decât *pregătiri* pentru acest *unic* scop. Cu aceasta cred a folosi în tot cazul, mai bine neamului românesc, decât dacă mi-aș cheltui timpul și munca în lupte politice. Aceea ce am avut de spus asupra Aromânilor, se găsește în primul volum al cărții mele *Die Aromunen*, care cuprinde și o hartă geografică după limbi, de mare importanță tocmai astăzi. Recunosc însă, că din punctul de vedere al politiceii, este în tot cazul mai bine dacă Românii se iau după d-nii G. Murnu și C. N. Burileanu, iar nu după un modest servitor al științei.

Cu veche prietenie

Prof. Gustav Weigand
de la Universitatea din Leipzig

Din „*Noua Revistă Română*“, s'au pus în vânzare colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII, IX, X și XI, legate în scoarțe tari și demne de a figura în orice bibliotecă, pe preț excepțional de lei **1,50 fiecare volum** (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume; lei 1.10 pentru 3 sau 4; și lei 1.85 pentru 5, 6 sau toate 7 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pagini variate și mereu de actualitate.

Tabla Generală de Materii a Revistei, care formează un neprețuit mijloc de cercetare pentru intelectualii de orice categorie, se află anexată la fiecare volum. — Pentru cei ce vor să cunoască dinainte cuprinsul acestor volume, Tabla de Materii se trimite gratuit, la cerere.

Comenzile, făcute pe cotorul mandatului vor fi înaintate administrației revistei.

CARAGIALE ȘI RONETTI-ROMAN

Când l-am văzut întâi pe Caragiale, l-am văzut pentru prima oară și pe Ronetti-Roman. De aceea se vede, de câteori îmi evoc figura unuia nu pot să o despart de a celuilalt.

Eram de câteva zile redactor la *Opinia*, când amândoi veniseră să viziteze redacția.

Vremurile erau turburi. Eră în toiul răscoalelor țărănești. Redacția eră înțesată de lume. Veneau toți să afle noutățile pe cari ni le aducea telefonul.

Mi-aduc aminte de această observație a lui Caragiale:

— „Telefon! electricitate!... vezi Romane, cât progres în redacțiile de azi? Pe vremurile noastre nu erau bunătăți de acestea“. Și apoi după un minut, cu acel zâmbet jumătate răutăcios, jumătate iertător:

— „E drept că pe vremurile acelea redactorii știau ortografia... acum de... se vede că nu le este trebuincioasă — li e de ajuns telefonul.“

Câteva luni mai în urmă dejunam în casa lui Ronetti-Roman. Fiul său mai mare, Jean, plecà la Berlin. Eră unul din acele dejunuri familiare în cari câțiva intimi găseau veșnic acea atmosferă caldă, veselă, dar mai ales inteligentă. Și pe când, după masă, doamnele făceau muzică în salon, într'o odaie alături, Ronetti-Roman ne vorbea de Berlin, de plecarea fiului său, dar mai ales de Caragiale.

Eră atâta căldură, atât entuziasm în vorba lui, el așa de puțin entuziast și mai curând stăpânit în expresia sentimentelor sale, — încât se vedeă cât de sinceră și de adâncă eră legătura ce îi unea, pe el și pe Caragiale.

Atât de puternic știuse Ronetti-Roman să ne evocă figura prietenului său, că mi s'a părut că undeva, într'un colț al odăii îl vedeam și pe maestru privindu-ne de sub *pince-nez*-ul său, cu acea privire ironică și oarecum mândră.

Trei luni, în urmă, Ronetti-Roman ne părăsise pentru totdeauna.

L'am revăzut mai târziu pe maestru la gara de Nord. Doamna Ronetti-Roman plecà la Berlin. Caragiale eră în treacăt la București și împreună cu soția venise să petreacă pe văduva prietenului său.

De data asta maestrul mi-a vorbit de Ronetti-Roman. Moartea acestuia îl sguduise atât, încât părea mai bătrân decât îl văzusem în ultima oară. Din privirea lui vioaie și mândră dispăruseră acele scânteeri ironice, ochii lui cătau cu o duișie neîntâlnită la el.

— Uți că ai să mori când nimeni dintre ai tăi nu moare. Întâlnești o înmormântare pe stradă, te înfiori așa, un moment, dar când îți moare un prieten cu care zeci de ani ai trăit, vezi ce ticăloasă e vieța, ce puțin preț are, și-ți aduci aminte că ai să mori și tu“.

Și înghițând pământul cu cognac, (eram în bufetul gării), Caragiale tăcu o clipă și apoi spuse:

— Nu mi-e frică de moarte... dar copiii. Uite, la ei nu ne gândim cât nu vedem moartea în față, dar când ai văzut-o de aproape, te înfiori gândindu-te: cui îi lași?

Puțin mai târziu — eram pe atunci redactor al *Ordinei* — am primit scrisoarea de mai la vale. În ea pareă că eră un ecou al ultimei noastre întrebări. Caragiale îmi scria să stăruie pentru fiul lui Ronetti-Roman, de soarta căruia se interesă, ca de a copilului său propriu:

Dragă doctore,

În curând are să vie la Cameră (precum aflu) desbaterea asupra împământării lui Jean Ronetti-Roman. De prisos, cred, să-ți mai spun că țiiu la băiatul ăsta ca la un copil al meu, nu numai că este copilul lui Ronetti-Roman, dar fiindcă îl cunosc de mic și-l consider acuma, ajuns bărbat, ca un om vrednic de toată cinstea și prietenia. Te rog, dar, stăruie printre conservatorii democrați, să-i deie discret tot concursul, zic discret, înțelegi de ce, să nu îi facem rău vrând a-i face bine.

Rogu-te, în amintirea prietenului nostru, pune-te în locul meu pe lucru. Pe toți (te autorizez eu) și pe șef și pe d. Bădărău și pe toți fruntașii noștri pune-i în cunoștință cât de mult țin eu „personal“ la reușita tânărului meu amic. Ce Dumnezeu! atâta trecere sper și eu că pot avea! Rogu-te încă odată!

Să ne vedem sănătoși prin Martie.

Primește, dragă doctore, cele mai bune salutări dela al d-tale prieten

Caragiale

Recitind astăzi, ca și atunci când am cetit, scrisoarea maestrului în care stăruia pentru fiul prietenului său, am avut impresia că îi văd pe amândoi, așa cum i-am văzut întâia oară, în redacția *Opinieii*. Vremea nu știrbise nimic, nici vieța unuia, nici dragostea celuilalt, care se revărsa acum asupra copiilor amicului său.

Citesc acum ziarele din țară cu amănunte asupra înmormântării lui Caragiale. Citesc discursurile pline de durere ale tovarășilor și admiratorilor săi. S'a strâns toată țara în jurul mormântului său, căci e desigur printre cei mai mari din morții pe cari i-a avut România. El a lăsat o limbă în care să se poată vorbi și scrie, el a lăsat cea mai prețioasă moștenire țării sale — un singur prieten însă a lipsit: Ronetti-Roman.

Dar el l-a așteptat acolo, de unde nimeni încă n'a revenit, cum spune Hamlet, dar unde de sigur prietenii continuă să fie tot așa de frumoase și să rămâie eterne.

Dr. I. Duscian

CULTURALE

O ACADEMIE ROMÂNEASCĂ LA ROMA

În încheerea volumului său, *Breve Storia dei Rumeni*, scris în cinstea poporului italian, cu prilejul Ciucuantenarului Risorgimentului, d-l N. Iorga observă, cu multă dreptate, cum toate națiunile, — până și Ungurii, — au la Roma o școală a lor și numai Românii nu s'au gândit până acum să-și stabilească o trainică legătură culturală cu orașul obârșiei lor. Și într'adevăr, era straniu și întristător în acelaș timp, să vezi cum toate statele au în Cetatea Eternă, care o Academie de Arte frumoase, care o Școală arheologică, care un Institut istoric, unde tinerele vlăstare ale națiunilor respective vin ca bursieri câțiva ani, în care timp se adapă la aspectele multiforme ale culturii latino-italice, — pe când singuri Românii stau departe. Dar această stare de lucruri va încetă în curând, căci mulțumită stăruinței reprezentantului nostru în Italia, d-l ministru Constantin Diamandy, România e pe cale de a avea și ea o școală a sa pe malurile Tibrului. D-l Diamandy, venit abia de un an la Roma, a reușit să-și creeze o situație excelentă în lumea oficială a Italiei, ceea ce a fost destul de greu, dată fiind atmosfera de ostilitate ce se formase acolo împotriva noastră, în timpul războiului italo-turc. Ministrul nostru s'a adresat Primarului Romei, d-lui Ernesto Nathan, solicitându-i un teren pentru clădirea unei Case Românești. Primarul a răspuns cu multă afabilitate și a doua zi chiar a condus pe d-l Diamandy la Valle Giulia, în mijlocul mărețului parc Borghese, arătându-i un loc de 2000 metri pătrați pe care Primăria Romei îl oferă gratuit Statului român, pentru scopul amintit. Tot de odată Primarul a adăogat că Statul român ar putea cumpăra fostul pavilion american din Valle Giulia, în vecinătatea terenului dăruit, pe un preț de treizeci mii lei și întemeeă acolo deocamdată Academia românească, chit de a construi mai târziu o nouă clădire, în proporții mai mari. D-l Diamandy a comunicat șefului Guvernului darul Romei și d-l Maiorescu, care înainte de a fi om politic e un mare cărturar, a promis tot concursul său pentru înfăptuirea acestei frumoase instituțiuni culturale. Ideea unei școli românești la Roma a fost bine întâmpinată și de d-l Fasciotti, ministrul Italiei la București.

E probabil că în chiar actuala sesiune a Parlamentului se va aduce proiectul de lege care va traduce în fapt ideia Academiei Românești în Italia. Odată hotărâtă cumpărarea sau construirea unei clădiri pe terenul dăruit de Primăria Romei, va rămâne să se stabilească caracterul burselor de studiu ale viitorilor pensionari. În această privință credem oportun să relevăm că la Roma sunt diferite feluri de școli străine: de artă

pură, de arheologie, de istorie, de teologie catolică etc. Cum noi nu vom putea înființa de odată mai multe instituțiuni, e de nădăjduit că bursierii nu vor fi luați numai dintre tinerii artiști, ci vor fi trimiși și studiosii istoriei și mai ales ai arheologiei, discipline care leagă în special țara noastră de Italia. Tinerii pensionari ai viitoarei Academii vor putea studia la izvoarele monumentale ale locului, atâtea și atâtea chestiuni ce privesc trecutul românismului. Biblioteca Vaticanului oferă de asemeni o comoară nesecată din care noi prea puțin ne-am adăpat până acum.

În viitoarea noastră instituțiune din Roma, se va putea apoi rezerva o sală pentru expoziții periodice de artă și etnografie românească, astfel că, pe deoparte, prin bursierii ce vor fi trimiși acolo, vom pătrunde cât mai mult în cultura italică iar, pe de alta, prin expozițiile ce se vor organiza, vom da prilej Italianilor să ne cunoască mai bine decât ne-au cuposcut până astăzi.

Intr'un cuvânt, sperăm că se va reuși a se face din *Academia Românească* din Roma un așezământ care va putea juca un rol însemnat în dezvoltarea noastră culturală viitoare și în relațiile italo-române.

E. Porn

CRONICA TEATRALA

Teatrul Modern. — Compania dramatică Marioara Voiculescu. — *Jertfa*, piesă în 3 acte de Gaston Devore.

Teatrul Național. — *Safo*, piesă în 5 acte de Alphonse Daudet și A. Belot.

La Sacrifiée, pe românește *Jertfa* (traducere rea, care nu redă nici titlul francez nici cuprinsul piesei; dacă traducătorului nu-i plăcea traducerea exactă *Jertfita*, putea găsi altceva, de pildă *Oropsita*), simpatica piesă a lui Gaston Devore, autor preocupat de probleme mai înalte decât veșnicile teme ale adulterului și dulcegăiturilor sentimentale, pune în joc chestiunea educației și datoriiilor de familie. Familia, temelie societății cum s'a spus de atâtea ori și cu drept cuvânt, nu e o instituție sacrosanctă prin ea însăși, ci numai prin spiritul care o însuflețește. Aceasta este părerea autorului. Decât o educație greșită în familie, e mai bună educația pe care și-o poate face individul singur, în afară de legăturile familiei, în tumultul aprig al vieții. Și, din nenorocire, greșelile de educație în familie sunt numeroase și grave. O asemenea neiertată greșală pune în evidență *La Sacrifiée*.

Soții Baudriquet, oameni ajunși acum, și proprietarii unei uzine, au trei fete, care nu seamănă una cu alta: cea mare, Françoise, născută în timpurile grele ale căsniciei, e o ființă ștearsă și resemnată; cea de-a doua, Suzanne, venită în vremea prosperității familiei, e alintată de toată lumea, e dusă pretutindeni, și cum asupra ei se revarsă toate atențiile și bunătățile ajunge să creadă că totul i se cuvine; cea de a treia, Jeannine,

care a venit fără să o cheme nimeni, e oropsita familiei. Sufletul ei deschis arde de dorința afecțiunilor calde familiale, dar toate avânturile ei sunt înghețate de inconștiența și lipsa de pricepere sufletească a mamei, care nu vede pe lume decât pe alintata Suzanne. Tatăl, om bun în fond, dar preă slab de fire, lasă pe mamă să săvârșească marea nedreptate de a lipsi de dragoste pe cea mai simțitoare dintre fiice. Isbită mereu de nedreptăți și de neînțelegere, Jeannine ajunge să aibă *un sale caractère*, să urască pe sora care-i răpește toată partea ei de afecțiuni, și în cele din urmă să se răsvrătească. Atitudinea ei scandalizează continuu familia: ea este ceea ce se numește în familiile onorabile și hipocrite o fată rău crescută. Dar în realitate e o ființă adorabilă, un suflet drept și deschis, o fire leală, întreagă și sinceră. O singură ființă o pricepe și-i dă un sprijin sufletesc; este Dorville, șeful uzinei tatălui său, un tânăr inginer, el însuși o victimă a familiei: e un copil găsit care s-a format singur în apriga luptă a vieții. Și el e un suflet drept, deschis, sincer, dușman al hipocriziilor și nedreptăților. Jeannine care nu se mai simte singură îl silește să-și mărturisească iubirea, și în ziua când familia hotărăște o nouă nedreptate împotriva ei, când zestrea Jeanninei e dată Suzanei ca să se mărite cu fiul unui financiar escroc, ea pleacă în lume cu iubitul ei. Dar nedreptatea în loc de a lovi pe oropsită, se întoarce împotriva favorizatei: escrocul e dat pe față tot de cinstitul Dorville și nunta Suzanei se strică. Sunt de prisos toate stăruințele familiei acum pocăite: Jeanina nu se va mai întoarce acasă.

Valoarea literară a piesei nu e covârșitoare și din punctul de vedere al tehnicii teatrale i s'ar putea găsi cusururi, mai ales în scurtul act final, care față de primele două pare palid și precipitat. Însă cinstea cu care autorul expune conflictul, siguranța cu care schițează caracterele și înalta preocupare morală a piesei o fac să fie o lucrare simpatică și atrăgătoare, care mișcă și dă de gândit.

Piesa a fost jucată în nota justă, cu multă însuflețire, ceea ce a făcut să iasă clar la iveală intențiunea autorului. D-ra Tina Barbu nu s'a sfiit să joace un rol care a fost jucat și la noi de marea Suzanne Després care are darul minunat de a învălui într'o atmosferă de înaltă spiritualitate toate rolurile de care se atinge. Și d-ra Tina Barbu n'a șovăit și n'a dat greș. «Revoltata» Jeannine îi convenea de minune, și d-sa ne-a prezentat o ființă vie, însuflețită de sinceritate și dorul libertății, nelipsită însă de drăgălășenia unei fete atât de tinere. D. Storin a jucat cu căldură cumpănită rolul lui Dorville. Interesante și reliefate figurile create de d. Constantiniu, în rolul lui Baudriquet, părintele bun și slab de fire, și d. Simionescu, în personagiul lui Roizel financiarul fanfaron și escroc. Amuzant d. Călin în rolul ginereului nătâng, terorizat de escrocul său părinte.

• • •

Piesa scoasă din vestitul roman al lui Daudet, *Safo*, are toate defectele pieselor scoase din romane. Unul e procedeeul romanului și alta e tehnica dramatică. Analiza sufletească, tot ceea ce se petrece în roman pe largi

suprafețe, trebuie redus, strâns, sintetizat în câteva momente și situații. Procedeul analitic al romanului trebuie înlocuit cu procedeul sintetic al dramei; totul trebuie să fie topit din nou și turnat în alte forme. E o muncă greă, o sfortare pe care autorul romanului o găsește de multe ori sterilă, și de care colaboratorul nu e totdeauna capabil. De aceea vedem că de cele mai multe ori piesa scoasă din roman e numai o succesiune de tablouri, care ne reamintesc romanul. *Sapho*-piesa nici n'ar putea să trăiască fără *Sapho*-romanul. Una este complementul celuilalt. La fiecare pas în piesă, ne reamintim romanul, și la fiecare pas regretăm romanul. Căci romanul lui Daudet e într'adevăr o capodoperă, pe când piesa nu e decât o palidă imagine a romanului, un duplicat din cinci bucăți.

Romanul pe care Daudet îl dedică fiilor săi «când vor împlini douăzeci de ani», ca să-i apere de unele primejdii ale tinereții neexperimentate, este povestea lamentabilă a unui «collage». Jean Gaussin, tânăr meridional venit la Paris să-și facă studiile pentru a intra în corpul consular, întâlnește la un bal costumat pe Fanny Legrand, zisă Sapho, fostă model prin atelierile sculptorilor, curtezană sur le retour, dornică de a se fixa într'o viață liniștită, după atâtea aventuri sgomotoase prin lumea artiștilor. Farmecul mai mult de natură plastică al acesteia robește pe tânărul Gaussin. Sapho i-se însinuează tot mai mult în viață, Gaussin se îndepărtează de prieteni, de familie, de studii, și «colajul» e cimentat. Viața lor e delicioasă și infernală. Gaussin află tot trecutul scandalos al lui Sapho și cu curiozitatea dureroasă a amanților insistă asupra lui, îl scormonește, vrea să afle tot mai mult. Iși amărăște astfel viața lui și a femeii, și tot nu poate să se smulgă din mrejele patimei. Existența lor e o monotonă alternanță de patimă aprinsă și de scene cu acuzări, incriminări, vorbe grele. Și poate că Gaussin n'ar fi plecat nici după ce află că Fanny i-a adus în casă pe copilul ultimului ei amant, gravorul Flamant, care a falsificat pentru dânsa hârtii de bancă și acum își face osânda la pușcărie, dacă ea n'ar fi izbucnit într'un potop de injurii în care se arată firea primordială a fetei de birjar, și nu l'ar fi isgonit.

Jean se duce în Provența lui, pe malurile Ronului, în casa rustică a unchiului Césaire, unde își mănâncă amarul și-și nutrește melancolia. Dar Sapho pocăită îl urmărește și aci, se târăște, se umilește, se acață de el ca' de ultima nădejde. Gaussin care pare vindecat este inflexibil. Dar otrava i-a intrat prea adânc în sânge și după câțva timp se întoarce la Sapho. Este însă prea târziu. Flamant a ieșit din pușcărie, și Sapho se duce după dânsul.

Piesa a fost reprezentată cu multă îngrijire; rolurile, chiar cele mai lăaturalnice și mai epizodice, au fost încredințate artiștilor celor mai cunoscuți și mai iubiți. Rolul titular a fost jucat cu multă conștiințiozitate și sinceritate de d-na Lucia Sturza-Bulandra, trebuie însă să constatăm că d-sa nu a reușit să înfățișeze toate laturile sufletului eroinei lui Daudet, ciudat amestec de patimă deslănțuită, de vițiu, duioșie și vulgaritate. Și aceasta

nu pentru că d-sa n'ar fi priceput rolul, ci pentru că mijloacele bogate de care dispune nu sunt potrivite cu un asemenea rol. Tocmai calitățile de căpetenie ale d-nei Sturza, distincțiunea aristocratică și puțința de a nuanța sentimentele superioare, se opuneau la reușita d-sale. Cu toate silințele d-sale, nu ne putem închipui pe d-na Sturza cu mâinile în șolduri, vărsând potopul de injurii asupra foștilor amanți ai lui Sapho, or isgonind cu vorbe urâte pe Jean Gaussin. În schimb însă, în scenele când Sapho înlănțuește cu farmecul ei pe Gaussin, când se luptă să-l recucerească și mai ales în patetica scenă finală a despărțirii, d-sa a fost la înălțime. Rolul lui Gaussin e cam șters, așa că d. Bulandra nu a prea avut ocazia să-și desfășoare marile sale calități. Mai interesante în piesă sunt rolurile lăaturalnice, care au trecut cu tot relieful pe care-l au în roman. Daudet eră un extraordinar creator de tipuri care rămân. În opera lui acestea sunt legiune. Societarii Teatrului Național au avut ocazia să schițeze interesante siluete. Așa d. Livescu în rolul sculptorului Caoudal, căruia Fanny Legrand i-a servit de model pentru statua sa *Sapho*, și care și-ar da toată gloria lui pentru tinereța pierdută; d. Petre Sturza în rolul lui Déchelette, artistul care-și făcuse o lege din legăturile efemere și care pricinuește prin încăpățănarea lui moartea sărmanei Alice (Doré (atingător schițată de d-na Atanasescu),—rol în care d sa a mișcat foarte mult;—d. Belcot în poetul La Borderie, din care a făcut o reușită caricatură; d. Ion Petrescu în unchiul din Provența, Césaire; d. Radovici și d-na Ciucurescu în soții Hettéma; d. Mihalescu în muzicantul De Potter robit și îndobitocit de o fostă stea de circ reformată; d. Brezeanu în rolul birjarului Legrand, tatăl lui Sapho, etc. O întreagă lume de ratați și femei dubioase, — cu toții vin redați, deși fără caracterele lor pariziane, franceze, sau meridionale.

Lazăr Cosma

TEATRUL LIBER GERMAN

Toată lumea civilizată a sărbătorit deunăzi pe *Gerhart Hauptmann*, cu prilejul jubileului său de 50 de ani. În țările germane, ca și aiurea, s'au organizat serbări și festivități în onoarea marelui dramaturg și poet german. Ca o încoronare a activității sale bogate, senatul suedez i-a oferit premiul Nobel pentru literatură.

Hauptmann este într'adevăr, cum îl numește Georg Brandes, „un suflet frumos“. Naturalist, el ne-a dat drame sociale puternice: *Fesătorii*, drama cea mai mișcătoare din literatura germană modernă; idealist, el ne-a dat *Hannele*, „un poem de visuri“ (Brandes).

Dar nu insist aci asupra acestui „poet al milei“, ci reamintesc doar începuturile lui Gerhart Hauptmann, istorisind câteva pagini din istoria „Teatrului Liber“ german. Și cunoscând debuturile lui modeste, vom ști să onorăm mai mult pe Gerhart Hauptmann gloriosul de astăzi.

Grillparzer, vorbind odată de teatrul german, zicea că îi mai lipsesc doar trei lucruri: artiști, poeți și public!¹⁾

Teatrului german dinainte de 1889 îi lipseau mai ales poeții, dramaturgii. Dela moartea lui Hebbel nu mai eră nici un dramaturg. Se făcuse un vacuum, un gol ce nu se putea împlini. Și salvarea, ajutorul atât de mult dorit veni de sus, din nordul germanic: eră Ibsen!

Dar nimeni nu bănuia încă rolul ce-l va juca el în teatrul german. *Nora* se jucase cu câțiva ani mai înainte tot la „Residenztheater“ și căzuse după toate regulile artei! Cercurile conducătoare ale teatrului, care nu voiseră să știe de *Nora*, nu voiau să auză acum, firește, nici de *Strigoii*. Brahm, suflul viitorului „Teatrul Liber“, propusese încă în 1884 prin „Vossische Zeitung“, ca să se reprezinte la „Deutsches Theater“ *Strigoii*, lucrarea cea mai de seamă a timpului. Dar cine eră să-l asculte? L'Arronge, directorul „Teatrului german“ se opunea cu îndârjire. Și se opunea și Kainz, artistul care făcî apoi creațiunea aceea celebră în rolul lui Oswald.

Și Ibsen rămase astfel necunoscut publicului german, până la memorabilul matineu din Ianuarie 1887, când—un semn al vremilor nouă—*Strigoii* pătrunse în fine în citadela teatrului german. Perucile se clătinău, chiar spiritele cele mai libere erau speriate de revoluția aceasta în estetică! A fost de ajuns reprezentăția aceasta unică în micul „Residenztheater“—căci cele următoare fură interzise de poliție—ca să arate drumul cel nou!

●

În mulțimea spectatorilor cari veniseră în după amiaza aceia de Duminecă din Ianuarie 1887, ca să asculte liturghia *Strigoilor*, se află și un poet tânăr, blond, necunoscut de nimeni, care sorbia cu nesaț vorbele artiștilor și resimți o impresie ce nu se mai putea șterge atât de ușor. Junele acesta imberb, în uniformă-i de seminarist, care nu-ți dădea de loc impresia unui poet, eră *Gerhart Hauptmann*. Și astfel se întâlniră aici străini, necunoscându-se unul pe altul, acei cari pășiră apoi pe căi diferite spre realizarea aceluiași ideal: Gerhart Hauptmann și viitorii conducători ai „Teatrului Liber“.

Cine erau aceștia? Câțiva tineri care se întruniau în fiecare zi la cafeneaua Schiller, în jurul unei modeste mese de marmoră. Și cel mai mare dramaturg german surădea liniștit la planurile lor, cele mai multe irealizabile. „Teatrul Liber“ al lui Antoine eră modelul, idealul la realizarea căruia lucrau din toate puterile Harden, Teodor Wolf și Brahm. La aceștia se mai alipiră apoi Schlenther, Frații Hart, ș. a. — Iulius Stettenheim îi înveseliă cu glumele sale, cu humorul său nesecat. Dar după puțină vreme, tinerii aceștia se loviră de piedici mari. Le învinseră cu multă greutate, dar cu ocazia aceasta se retraseră Harden și

Wolf. Brahm fu ales acum președinte. „Teatrul Liber“ fu înființat în primăvara anului 1889. În toamna aceluiaș an își deschise porțile la Lessing-Theater, salutând pe premergătorul lui, pe Ibsen. La 20 Septembrie inaugurară teatrul, reprezentând pentru a doua oară în Berlin *Strigoii*, piesă care eră încă interzisă. Și acum răsună primul semnal al noiei arte germane: La 20 Octombrie se reprezintă cu sgomot, cu scandal și cu aplauze furtunoase, o operă a unui scriitor necunoscut: *Înainte de răsăritul soarelui*, a lui Hauptmann. Certurile în jurul acestei lucrări în-

GERHART HAUPTMANN

cepuseră încă înainte de reprezentație. Artiștii primiau scrisori furioase—bine înțeles anonime—prin care erau avertizați de scandalul teatral ce-i amenință. Și părea într'adevăr că reprezentația nu va putea fi isprăvită! Gustav Kadelburg, interpretul lui Hoffmann, îi zicea lui Brahm: „Par'că am fi pe un câmp de bătaie; se aud gloanțele șuerând, dar, din păcate, nu putem ripostă!“ Hauptmann aveă și el aceiaș impresie. Când apăru în volum *Înainte de răsăritul soarelui*, îi dădu lui Brahm un volum, cu dedicația: „*În amintirea bătăliei dela Lessing-Theater*“. Și gloria îi veni atât de repede, că putea să spuie că s'a culcat un necunoscut și s'a trezit a doua zi celebru.

●

În liniștea monotonă a teatrului german, apăruse un turburător: dramaturgul care lipsea de atâta amar de vreme. Și lupta continuă cu aceiaș înverșunare săptămâni și luni întregi; în cafenele, în societate, în gazete și în reviste nu se discută decât aceasta. Tineri și bătrâni discutau, se certau; se formau tabere adverse; prietenii vechi se desfăceau, altele nouă se legau în loc... Lozinca după care îți recunoșteai prietenii în nșianul luptei acesteia estetice eră: Pro sau contra curentului nou. O adevărată revoluție în lumea literelor!

●

Repertoriul „Teatrului Liber“ eră din Ibsen și Anzengruber, Strindberg și Zola, Tolstoi și Hauptmann, Holz și Schlaf, Henri Becque și Hartleben. Toți apărură în primii doi ani pe scena Teatrului Liber și cei mai mulți se jucau atunci pentru întâia oară în Germania.

1) Trotz allem Bemühen eurer Bühnenberater Fehlen drei Dinge zum deutschen Theater, Danach seht euch zum Schluss noch um: Schauspieler, Dichter, und—Publikum.

Revista *Teatrul Liber*, care începu să apară în 1890, susținea și ea ideile nouă, care încetul cu încetul începură să prindă. Teatrul liber câștigă mereu aderenți noi. Hermann Bahr zicea în 1890 în studiul lui „Zur Kritik der Moderne”: *Problema prezentă a literaturii este sinteza naturalismului și a romanticismului*. Iar Brahm, conducătorul Teatrului Liber eră și el de aceiaș părere. Dar în articolul cu care începea primul număr din „Teatrul Liber”, adăoga: „Naturalismul este prietenul nostru. Ii întindem mâna și vom merge împreună o bucată bună de drum. Dar să nu ne mirăm mai târziu, când la o răspântie pe care încă n'o cunoaștem, drumul nostru va apucă într'o parte și ni se vor deschide orizonturi nouă, surprinzătoare în artă și în viață”.

Cum vedem, profesia de credință a „Teatrului Liber” nu e nici „*le naturalisme au théâtre*”, pe care-l cerea cu voce de stentor Emile Zola, nici naturalismul-modă! De abia trecuse Rinul, și naturalismul își lărgise cuprinsul.

Efectele Teatrului Liber au fost mari; dar și mai mari au fost rezultatele lui indirecte. Se făcuse acum loc pentru toți cei ce veniră apoi, se pregătise atmosfera... Ceeace a semănat Hauptmann, a cules Sudermann. Obişnuții premierelor erau încă atât de speriați de *Inainte de răsăritul soarelui*, încât nimic nu-i mai speria. Și astfel, când la câteva săptămâni după această piesă se jucă *Onoarea* lui Sudermann, pentru care toți tremurau atât între culise cât și în public, fu liniște deplină. Cu toate îndrăznelile ei, cu toate adevărurile crude ce le aducea pe scenă, *Onoarea* fu primită cu entuziasm și scena germană aveă un nou dramaturg!

Lucrurile își urmară cursul. Autorii jucăți de „Teatrul Liber” trecură pe scenele oficiale. Hauptmann ajunsese, după un an (dela scandalul din 1889, la „Teatrul German” unde se reprezintă *Oameni singuratici*; Strindberg se jucă la Residenztheater, iar *Tinerete* a lui Halbe trecu și ea la acelaș teatru după ce fu jucată la Teatrul Liber.

Și întocmai precum autorii Teatrului Liber trecură pe scenele oficiale, așa și cu conducătorul acestui teatru Otto Brahm: Adolf L'Arronge văzând că nu mai e în spiritul vremii, se retrage în 1894 și predă direcțiunea lui „Deutsches Theater” lui Otto Brahm!

Noului președinte al Teatrului Liber, Paul Schlenker, i se încredință peste puțin direcțiunea marelui Burgtheater din Viena.

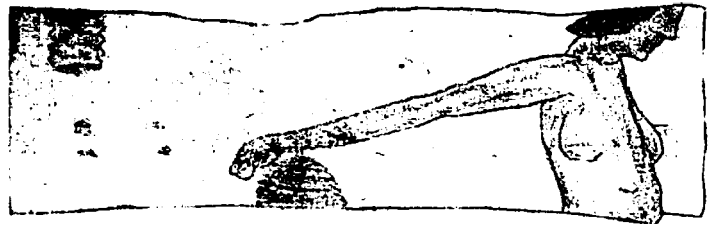
Ce eră să mai facă acum Teatrul Liber, când conducătorii lui trecuseră la scenele oficiale, când autorii i-au fost și ei răpiți? Dinaintea piesei *Hannele* a lui Hauptmann, se deschiseră până și porțile sfinte ale Teatrului Regal din Berlin.

Misiunea Teatrului Liber eră terminată.

L. Tedescul

BIBLIOGRAFII:

- 1) *Freie Bühne*, de Otto Brahm, în *Theater-Kalender für das Jahr 1911*, Berlin, Osterwald & Co.
- 2) „*Freie Bühne*” No. 1, Berlin 1890.
- 3) *Gerhart Hauptmann* de George de Brandes.

LITERATURA

Din Horațiu: Ad Postumum.

*Ei, Postume, ce repezi se 'nșiră 'n urmă anii,
Si nici credința 'n ceruri nu va putea să zmulgă
O clipă de 'ntârziere zbârcitei bătrânețe
Și morții ne 'ndurate.*

*Nu va putea, amice, chiar dacă ai aduce
Cirezi bogate, zilnic, ca jertfă către Pluton
In veci ne 'nduioșatul, în stăpânirea cărui
Dorm umbre de balauri,*

*Păziți de apa tristă pe care noi cu toții
Ce ne culegem hrana din roadele naturii,
Va trebui s'o trecem, de-am fi plugar nemernic
Sau dacă am fi rege.*

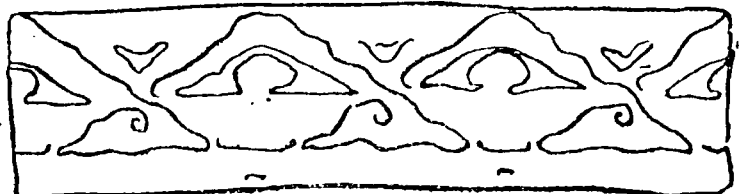
*Ne vom feri zadarnic de sângerorul Marte,
De marea ce vuește cu mânioase valuri,
Și trupurile noastre le vom feri zadarnic
De asprul vânt al Toamnei.*

*Zadarnic! Căci e lege să îl vedem pe Cocyt,
Rătăcitorul negru cu ape ostenite,
Și neamul lui Donaus, și Sisyph osânditul
La chinuri fără seamăn.*

*Vom părăsi pământul și casa și soția,
Și dintre toți copacii ce i-am sădit în viață,
Doar chiparosul jalnic ne va urmă la groapă
Pe noi, stăpâni vremelnici!*

*Iar un urmaș mai vrednic va ști să afle fundul
Bătrânelor butoaie, cu zeci de chei păstrate,
Și cu un vin mai dulce decât îl beau pontifii
El va stropi podeaua!*

D. Iacobescu

SONATĂ PENTRU CLAVIRUL VIEȚII MELE

Andante.

M'am născut în Cluj, când Someșul eră fierbinte de sânge și tatăl meu a cules florile durerii—când m'am născut bubuiiau tunuri, plâneau fecioare, Senatorii erau triști—și la noi în casă erau odăile moarte, negre, stinse. Am venit chemat de mamă—și popa m'a botezat cu Eau de Cologne, or cu sânge, cu lacrimi or cu apă sfântă—și moșul meu a vrut să-mi dea numele: Alfred, căci iubea pe Musset—iar tatăl mi-a dat numele: Emil, căci iubea pe Rousseau.

Gavotte.

M'au dus la școli maghiare și în mănăstiri și când eram de cincisprezece ani am băut paharul dulce al nevinovăției pierdute—am jucat bostonul vieții și am căzut pe podeaua de aur a balului de sânge. Mi-am lovit puțin inima—și când eram de optsprezece ani, într'o furtună de noapte, am cetit pe Shakespeare. Și cetind pe Shakespeare, căutam femeile din Windsor—am adormit pe canapeaua dragostelor galante și când m'am trezit, sub pernă mi-am aflat sufletul. Atunci am început să scriu. Am scris versuri galante, plăcute, stihuri aromate—aforisme savante și necrologuri duioase—eram sentimental, afectat, nobil și cuminte—doar eram elevul lui Iorga.

Fortissimo.

Astăzi?

Someșul are valuri reci—sângele doarme, tunurile bubuie și fecioarele plâng—și la noi, într'o odaie moartă cuget asupra vieții—aș vrea să fiu crezător, să cred că bucuriile vor veni scânteind pe caleașca prăfuită a traiului—și zilele și nopțile mele curg în frământare.

Il chiem într'ajutor pe bunul meu suflet și inima nevinovată—și în odaia moartă mă sbat în pat.

Pianissimo.

Închideți poarta. Închideți obloanele. Și lăsați perdelele. Lăsați-mă în întuneric, lăsați-mă singur. Lăsați-mă trist—părăsit.

Vreau liniște și odihnă. Tăcere.

Iar când mă voiu trezi din amorțeală, voiu deschide obloanele—și voiu strigă de trei ori:

— Hristos a înviat din morți.

Și atunci, toți voi, care îmi faceți prohodul—veți înțelege că nu este mort leul care doarme.

Emil Isaac

Din Iulia Hașdeu : Moartea.

*Eu nu urăsc viața și nu mă tem de moarte,
Căci moartea-i nesecată comoară de lumină.
Când viața se destramă și pleoapa se închide
Nu este-o veșnicie odihna cea senină...]*

*Dar sufletu-și ia sborul spre zări din altă lume,
Și 'n alte corpuri prinde, a țese vieți de-oclipă:
E cupa fermecată ce nu-i seacă nectarul
Ci veșnic plină... viață și visuri înfiripă...*

*Iar trupul singuratec rămas în umbra himei,
Când sufletul spre țărături fantastice s'avântă,
Pământului servește în munca lui eternă,
Și din sicrii se 'nalță parfum de floare sfântă...*

*Tot astfel și sihastrul castel-odată 'n viață:
Când sgomot, răs, ospețe sub bolte răsunau, —
Se vede deodată uitat și trist și singur,
Căci dus îi e stăpânul spre țări ce margini n'au...*

*Și vechiul turn se dărmă și scara cea de piatră,
Adânc se 'ngroapă 'n humă... și totul s'a cernit!...
Uitat și șters de vreme, cu nobila-i deviză,
Mai stă deasupra ușii, blazonul înegrit...*

*Trist ochiul oglindește : ruini umbresc pământul!
Și totuși din ruină natura iar clădește:
Prin lespezi fărâmată cu grabă iese mușchiul
Și 'n haina mândr'a vieții castelu 'mpodobește...*

*Și edera 'n șiraguri îmbracă albe lespezi:
Un vâț fantastic țese castelului-mormânt...
Și ierburi fără nume, prin săli aștern covoare,
Căci vor să înlocuiască cele ce yu mai sunt!*

*Străjeri uitați de lume,—în turnul cel sihastru,
Stau cuiburi aninate la uși și la arcade...
In stol, sfioase pasări străbat, cântând, ruina
Că din mormânt ecouri s'abat prin colonade!.*

*Încet-încet, sub mândra podoabă de verdeață,
Ruina 'n somn de moarte de-apururi s'adânci...
Prin mândra și înfeleapă voință a naturii,
Izvorul sfânt al vieții din moarte răsări...*

*Și lutul cel vremelnic ce 'n criptă se 'nmormântă,
Menirea nu-și sfârșește în drumu-i pământesc...
Pământul se hrănește din lumea-i... și 'ntr'o clipă,
Un mândru făț se naște din sânu-i părintesc...*

*Eu nu urăsc viața și nu mă tem de moarte,
Căci moartea-i nesecată comoară de lumină...
Când viața se destramă și pleoapa se închide,
Nu este-o veșnicie odihna cea senină!...*

Const. Stoika

DARI DE SEAMA

G. G. Antonescu.—*Studii asupra Educației morale și estetice.*—București, Alcalay, 3 lei.

Problema educației morale și estetice preocupă azi în o largă măsură pe pedagogi. Intelectualismul în pedagogie, a dat rezultate nemulțumitoare și de aceea, pedagogii au căutat să-l reducă la justa lui valoare, făcând loc altor tendinți, ce ar putea aduce foloase mai însemnate. Totul, fără îndoială însă, se reduce la cunoașterea scopului educației. El nu poate fi îmbuibarea elevului cu o sumă maximă de cunoștinți, ci dezvoltarea armonică a tuturor însușirilor lui sufletești. În acest caz, e dela sine înțeles că problema educației morale și estetice va preocupa în deosebi pedagogia.

Herbart, își arătase că scopul educației fiind formarea caracterului moral, trebuie să ajungem la înfăptuirea lui, prin felul acela de instrucție, care să desvolte toate *interesele* sufletului elevului. Prin aceasta se dezvoltă sufletul complet—nu numai inteligența—și se ajunge la formarea de caractere morale.

Dar, tocmai pentru că Herbart cerea *educația prin instrucție*, instrucția a format ținta principală a educatorilor, fără să se mai preocupe de rolul ce trebuie să-l aibe ea de fapt. Din mijloc, ea a devenit scop și de aci învățământul intelectualist de azi.

Reacțiunea n'a întârziat să vină. Pedagogia contemporană cere dezvoltarea caracterului copilului, nu numai prin instrucție, ci și prin însăși activitatea sa practică.

Rolul activității practice în formarea caracterului, e așa dară una din problemele cele mai de seamă ce și-o pune noua pedagogie.

Această problemă formează unul din capitolele cele mai importante din lucrarea d-lui G. G. Antonescu.

Prin aceasta, lucrarea d-sale e în spiritul timpului.

I. Iată în esență, în ce constă această problemă:

Se știe că în actul de voință se pot distinge două elemente: *reprezentarea* lui și *executarea* lui. Executarea actului depinde însă de reprezentarea lui, căci înainte de a face un act, noi trebuie să avem în mintea noastră imaginea actului ce voim să executăm. Numai dacă avem imaginea de mișcare sau *kinestetică* a actului ce voim să-l executăm, putem într'adevăr executa acel act. Imaginea aceasta de mișcare nu vine însă, decât din însăși activitatea noastră. Dacă voim să înnotăm de ex., noi nu vom putea executa mișcarea ce comportă înnotul, decât dacă am exersat această mișcare. Mișcarea a impresionat centrii noștri nervoși, dându-ne o senzație de mișcare care în urmă a devenit o imagine de mișcare. Reprezentându-ne la nevoie acest act, putem să-l executăm.

În dezvoltarea sentimentelor altruiste, rolul imaginilor kinestetice prezintă iară un deosebit interes pentru educatori. Și fără îndoială că așa trebuie să fie. Aci nu e vorba să îmbuibăm mintea copilului cu

maxime morale, ci să obișnuim pe copil cu înfăptuirea lor. Obișnuindu-se să îndeplinească acele maxime, sentimentele lor morale se dezvoltă, și scopul educației—formarea de caractere morale și de caractere în general—este ajuns. Adevăratul caracter îl are acela care poate, ceea ce voește. Această puțință nu va veni decât din posedarea imaginilor kinestetice a actelor ce va voi să le înfăptuiască. Iar existența imaginilor kinestetice nu vor fi posibile decât în urma activității practice a elevului.

În fine, prin activitatea practică copilul vine direct în contact cu realitatea. Prin aceasta el dobândește cunoștinți mai precise și mai clare decât cele primite pe calea artificială a cărții.

Și, în fine, prin această activitate elevul se convinge din propria lui experiență, „întrucât vede cum și în ce condiții pot fi supuse lucrurile, scopurilor ce le urmărește omul“.

La dezvoltarea tuturor acestor însușiri poate contribui: lucrul în grădina școlară, în atelierul școlar, în laborator etc.

II. Alt capitol ce ținem să-l mai relevăm aci, având în vedere importanța lui în pedagogia contemporană, e acela al educației estetice.

Educația estetică contribuie și ea la formarea caracterului moral. În lămurirea acestei chestiuni, estetica lui Schiller (alt capitol din scrierea d-lui G. G. Antonescu) trebuie să fie menționată.

Kant arătase în „Critica rațiunii practice“ că numai acela e liber și moral care se conduce după *legea morală*, prin care se înlătură elementele afectivității noastre ce ar putea împiedica libera acțiune determinată de această *lege morală*. În viața noastră însă elementele aceste subiective nu pot fi ușor înlăturate. De aceea Schiller caută să aducă un corectiv teoriei Kantiene, prin armonizarea ambelor tendinți cu ajutorul educației estetice. Ea mijlocește trecerea dela înclinațiile și sentimentele noastre la „atmosfera rece a rațiunii pure, a datoriei absolute, a imperativului categoric“.

Estetica însă mai are și o altă însemnătate. Ea nu servă numai la dezvoltarea caracterului moral, dar mai e și mijlocul de cunoaștere intuitivă—pe lângă cea logică—a universului, căci „fantezia sprijinită pe sentiment ne poate forma convingerea frumuseții și armoniei în univers“. (Pag. 155). Ceva mai mult, însăși convingerea logică, pentru a se exterioriza și comunica are nevoie de o anume formă de redare.

„Cu mult mai mult ar fi putut influența opera unui Kant sau Herbart dacă la argumentele științifice, s'ar fi adăugat mai multă intuiție sentimentală și imaginație“ așa cum au făcut: Rousseau, Schopenhauer, Nietzsche, ș. a. în operele lor.

Din studiarea *atitudinii estetice* se poate stabili următoarele: a) ea are un caracter contemplativ și prin urmare se deosebește de atitudinea științifică, religioasă etc. b) ea are importanță pentru educația sentimentelor căci aduce armonia între idee

și sentiment. c) Și în fine, dacă avem în vedere că originea atitudinii estetice stă în manifestarea jocului, atunci ea contribuie la dezvoltarea spontană a forțelor productive ale sufletului.

Iată așa dar care este importanța și evident, folosul educației estetice.

Care sunt mijloacele pentru a le realiza?

Școala să fie o clădire arhitectonică. Să se orneze clasele cu opere originale (mai bine în școale decât în muzee unde nu le vede nimeni) sau reproduceri bune de ale lor.

Elevul după ce va percepe opera de artă, după ce va avea intuiția ei, poate găsi lămuriri asupra ei la profesor, ceea ce nu găsește la muzee. Profesorul însă va da elevului o explicație psihologică-estică a operei de artă, numai după ce a lăsat să se efectueze contemplarea obiectului de artă.

Mai găsim în lucrarea d-lui G. G. Antonescu, capitole asupra: principiilor pedagogice ale lui Kant, ale lui Schiller, asupra idealului pedagogic al lui Goethe și asupra importanței pedagogice a individualității, toate de interes pentru cunoașterea directivelor pedagogiei contimporane.

Prin aceasta, lucrarea d-sale împlinește un gol simțit în literatura noastră pedagogică originală, și constituie o bună călăuză nu numai pentru aceia ce sunt direct interesați la cunoașterea noilor date ale științei pedagogice, dar și pentru aceia cari se ocupă de mersul gândirii filosofice în general.

I. Brucker

DISCUȚII

În chestia alegerii dela „Societatea Scriitorilor Români“¹⁾

Domnule Director,

Notița informativă privitoare la alegerea mea de președinte al «Societății Scriitorilor Români» și publicată în numărul trecut al «*Nouei Reviste Române*», are trebuință de oarecare rectificări, pe care vă rog să binevoiți a le da publicității.

Autorul notiței dă să se înțeleagă că alegerea mea de președinte al «Soc. Scr. români», în paguba d-lui A. Davila, directorul general al teatrelor, s'ar datoră faptului că eu, în ședința de alegere, *aș fi luat sub protecțiunea mea*, oarecare «autori de teatru», care, crezându-se nepăstuiți de adversarul meu, au provocat pe câțiva tineri scriitori să-l atace pe această temă, înaintea de a se face alegerea.

Eu n'am luat sub protecțiunea mea pe nimeni, pe simplul motiv, că nu e în căderea unui critic să acorde nimănui protecțiunea sa. Piesa «Moise» a d-lor Oreste și Hârjeu, în jurul căreia s'a învățit discuțiunea, mi-a fost și-mi este necunoscută și nu mi-ar fi fost în putință nici s'o laud, nici s'o critic.

Dar, când d-l Davila, întreprinzând s'o critice înaintea Societății, a prezentat ca un lucru grotesc vorbirea a două personaje istorice într'o piață publică, i-am re-

plicat, întrerupându-l, că ceea ce d-sa consideră ca inadmisibil, *este totuși o caracteristică a teatrului clasic*.

Aceasta nu însemnează nici că d-l Davila nu va fi având alte motive pentru ca să creadă că «Moise» nu e o piesă reprezentabilă pe scena Teatrului Național, nici că piesa d-lor Oreste și Hârjeu, care de altminteri poate fi excelentă, este declarată de mine ca o piesă bună.

A înlătură o aserțiune falsă, însemnează a respecta adevărul, iar nu «a proteja» pe un om.

Cred însă că autorul notiței vorbind de «autorii de teatru», năpăstuiți de d-l Davila și protejați de mine, s'a gândit și la alt scriitor—la d-l Mihail Sorbul care până acum a scris, în tăcere și fără ambiția rampei, peste șase opere dramatice, dintre care *trei* cel puțin: «Săracul Popa», «Praznicul Calicilor» și «Letopiseți», cred că vor rămâne în Istoria Literaturii Române, ca unele ce sunt cele mai pline de viață dramatică din toate piesele istorice în versuri câte s'au scris românește până acum.

A întrebuiță cuvântul «protecțiune», pentru un asemenea scriitor în care eu *admir* pe adevăratul urmaș al lui Caragiale în arta dramatică, cum în Dragoslav am admirat pe urmașul lui Creangă în povestirea poporană, este a întrebuiță un cuvânt, cel puțin *deplasat*.

A studia operele unui scriitor, a i le gusta, a le pune în relief meritele și a nu face caz de defectele secundare, inerente oricărei lucrări de artă,—și a face toate acestea cu răbdare, fără ură și fără părtinire,—însemnează, când ești critic, *nu a proteja pe cineva, ci a fi face datoria de critic*.

Această datorie cere nu numai gust, dar și mare răbdare și multă chibzuire, mai ales față de lucrările care aduc în adevăr *ceva nou* în literatură. Și sunt sigur că, dacă la Teatrul Național, unde nu lipsește gustul și unde se întrebuițează atâta timp și se pune atâta răbdare și chibzuire pentru *arta teatrală*,—s'ar întrebuiță *numai pe jumătate* răbdare, răgaz și chibzuire pentru *poezia dramatică* (lucru pe care suntem în drept să-l cerem dela un „Teatru Național“, subvenționat de Stat), această instituțiune n'ar avea astăzi nici procese pendinte la tribunal cu autorii dramatici, nici procese morale, și mai grele, cu opinia publică luminată, care e convinsă că astăzi avem literatură dramatică originală decât aceea pe care Onor. dela Teatrul Național o văd.

Dar chestia piesei «Letopiseți» a D-lui Sorbul n'a fost ridicată la adunarea generală a «Societății scriitorilor Români» — de nimeni,— așa încât termenul de *protecție* aplicat acestui scriitor, devine și mai nepotrivit.

De altminteri, această chestie împreună cu chestia tuturor autorilor dramatici nedreptățiți sau ce se cred nedreptățiți (cazul d-lor Caton Theodorian și Oreste) sau se simt intimidăți de Onor. Direcție a Teatrelor (cazul d-lui I. Minulescu) se vor ridica cu toată hotărârea, dar și cu toată moderațiunea, de «Societatea Scriitorilor români» de îndată ce în sânul ei se va ajunge la convingeri evidente,—în acest caz însă am credință că Onor. Direcție a Teatrului Național, lăsând la o parte or'ce ambiție rău înțeleasă, care nu i-a servit nici în trecut, și însușindu-se *pe deplin* de idealul promovării nu *numai a Teatrului, dar și a literaturii dramatice* românești,—se va convinge înfine că lucrurile mari și frumoase pe care *le-au simțit ca mari și frumoase toți care și-au dat răgazul să le cunoască*, nu sunt vrednice să rămână,—nu pot să rămână sub obroc.

Mulțumindu-vă pentru inserarea acestor rânduri, vă rog, D-le Director, să primiți asigurarea stimei și considerațiunei mele.

Mihail Dragomirescu

Profesor de Literatură Română la Universitatea din București
Președintele Societății Scriitorilor Români

1) Primim în ultimul moment rândurile acestea, care ridicând și chestiuni ce n'au fost atinse de notița informativă eu pricina, ne silesc să revenim asupra lor în numărul viitor al revistei.

INSEMNAȚI

LITERATURA BULGĂREASCĂ. — Găsim de actualitate un articol cu titlul de mai sus al d-lui *Ilie Bărbulescu*, profesor de slavistică la Universitatea din Iași, și publicat acum doi ani.

D-l Bărbulescu găsește trei tendinți în literatura de azi a vecinilor noștri: una *tendenționistă*, alta *modernistă* și în fine una *propriu națională*:

1. *Literatura tendențioasă* e, pe cât se pare, o importanță din Rusia, împărăția „țarului liberator” care, precum am văzut, a acaparat în mare parte viața socialo-politică a Bulgariei. Țărănismul pesimist de acolo a trecut și aici, prin mijlocirea ideilor politice ale narodnicilor Ruși.

Caracteristica acestei literaturi e, la Bulgari, că scriitorii ei urmăresc, în lucrările lor, nu atât emoția estetică cât anumite idei și tendințe cu deosebire politice și sociale. Această literatură e împotriva oricărei tradiții; și de aceea ea duce luptă pentru anumite reforme sociale, prin care crede că se vor îndrepta relele și nevoile de astăzi ale vieții și se va întronă binele, egalitatea și frăția între Bulgari. Operele acestei literaturi tendențioase pare că mai mult dăruiește, dar fără să poată crea ceva; fiindcă ea pune viața bulgărească în cadre luate de la alt popor, o pune în calupri, în formule, care ar putea trăi în Bulgaria numai dacă s'ar evita anumitele caractere, particularitățile naționale ale vieții bulgărești. Așa crede, cel puțin, despre această literatură, curentul naționalist și criticii din cuprinsul acestuia, ca Ganev.

De altfel această literatură tendențioasă nu e mare, în Bulgaria, nici prin cantitatea produselor ei și nici barem prin puterea talentelor care o clădesc. Ea n'are romane și drame. Dar are mai cu seamă nuvele. Cel mai de seamă reprezentant al nuvelisticii acestui curent literar e *A. Karima*. Nu e vorbă că nuvelele acestuia sunt slabe, relativ, poate nu atât din pricina tendenționismului social dintr'ânsele, cât mai ales fiindcă el, scriitorul lor, n'are un talent însemnat. Lipsa lui de talent puternic se vede și din lipsa de viață a personajilor și scenelor din nuvelele sale.

Această literatură tendențioasă e însă ceva mai fericită în poezie. Aici are un talent mai puternic, pe *Poljanov*, reprezentantul curentului.

Acest curent literar tendenționist nu are realitatea vieții bulgare drept temelie, zic unii Bulgari; de aceea el nici nu poate avea mai mulți reprezentanți-scriitori, și tot de aceasta nu va putea trăi multă vreme.

II. *Literatura modernistă* nu pornește nici ea din viața și sufletul poporului bulgăresc, ci e tot imitație. Numai că, pe când cea tendenționistă imitează spiritul politico-literar al socialismului și țărănismului rusesc, aceasta modernistă imitează apusul și în deosebi literatura franceză. Acest curent literar nu este altceva, după aprecierea unor critici bulgari, decât imitarea Parnasienilor, a decadentismului și a simbolismului apusean.

Precum literatura aceasta din apus e aristocratică în apucăturile sale, tot așa la Bulgari ea desprețuiește masa cea mare a poporului și puțin îi pasă de gândirile, aspirațiile și nevoile bulgărești. Tendenționistii simt numai pentru popor, pe care nu-l văd decât în mizerie; iar moderniștii aceștia nici nu se uită la popor, ca și cum ei nu trăiesc pe pământul bulgăresc, ci într-o lume abstractă, și fac numai artă pentru artă. Curentul acesta are drame și poezii numeroase. El formează, de altfel, chiar o școală în care înfloresc mulți din generația cea mai nouă bulgară, ca *Iavorov* și *Kiril Hristov* sau *Trajanov*. Aceștia deseori scriu acum în urmă în prea luxuosa revistă de la Sofia „*Iudozestvena Kultura*.”

Dar deasupra tuturor acestora se ridică prin talentul său *Penco Slavejcov*, directorul Bibliotecii Naționale din Sofia,

dascălul chiar al moderniștilor-simboliști ai Bulgariei și ceva mai în vârstă decât ceilalți din școala lui.

Interesant e a se ști cum apreciază generația cultă a Bulgariei pe acest Slavejkov. Unii îl socotesc cel mai mare poet al poporului bulgăresc de astăzi. În creațiunile lui moderniste văd cea mai înaltă evoluție literară, către care s'a dezvoltat și la care trebuie să se mențină literatura bulgărească. Un bulgar, Dr. K. K. Krstev-Miroľjubov, zicea că P. Slavejkov e cel mai mare poet al Bulgarilor, cu firea unui Goethe, atât după plasticitatea creațiilor cât și după adâncimea observațiilor lui artistice.

III. *Literatura națională* e rodul curentului celui mai puternic din Bulgaria. Ea se îndealnicește cu viața țaranului și a orașanului, cu cea a bogatului ca și cu săracul umilit, așa cum îi găsește pe aceștia în poporul bulgăresc. Curentul acesta dar se ferește de pesimismul țărănist al școlii tendențioase ca și de aristocratismul celei modernisto-simboliste. Astfel, cel puțin, o apreciază partizanii ei.

Principiile călăuzitoare ale acestui curent sunt că: creațiunile artistice bulgărești trebuie să stea afară și peste orice școală și modă streină; artistul bulgar poate lua ceva din toate școlile literare, dar totul să-l asimileze și să-l transforme în școala bulgărească, singura dela care se cuvine să se inspire.

Cel mai însemnat reprezentant al acestui curent e *Ivan Vazov*, care e socotit de marea majoritate, drept cel mai mare poet al Bulgarilor. Vazov a scris poezii, romane și drame, toate cu subiecte naționale bulgărești.

Aceste sunt aspectele actualei literaturi bulgărești.

DEZERTAREA. — D-l Locotenent C. Cepleanu, din Regimentul 40 Călugăreni, a dat la lumină o interesantă broșură asupra dezertării din armată. Găsim în ea argumentări solide și sfaturi practice. După autor, mijloacele prin care putem ajunge să facem pe soldat să nu dezerteze, sunt cele următoare:

1. Înainte de sosirea recruților, comandantul companiei și oficerul, vor căuta a reaminti cât de des gradațiilor și oamenilor vechi, modul cum trebuie să se poarte cu recruții și că *păcățile, luările în răs și porecele* de: țigane, jidane, etc., sunt cu desăvârșire oprite, fiind niște fapte nedemne de un soldat. Iar la sosirea recruților, ofițerul va observa mișcările oamenilor vechi, căci se găsesc unii, cari, fără a-și da seama de efectul ce produc asupra recruților, le înșiră la banalități asupra greutății și asprimii serviciului militar;

2. Oficerii și gradele inferioare să primească recruții cu blândețe și bunăvoință părintească, vorbind blajin și cu drag față de ei, căci, „*vorba dulce, mult aduce*”, iar bruscetea nu face decât să-i zăpăcească.

3. Să se aibă în vedere, că trecerea dela traiul familiar la cel de cazarmă să nu fie prea brusc. Trecerea dela traiul de acasă la cel nou de cazarmă nu trebuie să se facă prea repede, căci poate să aibă o influență supărătoare asupra stării morale și truștii a recrutului. Ori, după cum zice d-l Colonel Mărășescu N., că „recrutul se aseamănă cu un resort destins; ori, un resort destins strâns deodată brusc se poate rupe. Așa dar, pentru cuvinte lesne de înțeles, resortul trebuie strâns încetul cu încetul; azi o învățtură, mâine alta, și așa mai încolo, până ce încordarea a ajuns la limita dorită.”

4. Am spus, că recrutul vine de acasă cu o frică oarecare, căci, negreșit soldații liberați le-au descris mult mai mari asprimile vieții militare în povestirile lor. Deci, întâia datorie a instructorului, este de a scoate această frică din el.

5. În cele dintâi 15 zile dela sosirea lor să nu se facă alt ceva decât:

a) *Jocuri*, ca: sârba, hora, chindia etc.

b) *Căntece patriotice*: Trăiască Regele, Deșteaptă-te Române, Moartea vitează, Gornistul dela Grivița etc.

c) *Gimnastică*, alergări de întrecere, sărituri de lungime și înălțime, mișcări cu brațele, picioarele, capul.

d) *Preumblări* prin oraș și pe câmp.

e) *Sfaturi* asupra: curățeniei corporale, a hainelor, ca-zărmei, dragostei de serviciu.

Totul însă să varieze, căci ocupațiunea prea multă cu a- ceeaș lucrare aduce plictiseală, desgust.

Lucrând astfel cu recruii le vom face viața plăcută, îi vom distra, îi vom face să uite, să nu se gândească acasă.

Convorbind cu recrutul în mod familiar și comparând traiul de acasă cu cel din cazarmă, îl vom face să observe, că aici e mai bine, că are masă, odihnă la timp, îngrijire în caz de boală și că ofițerii și gradații țin locul părinților și fraților lor.

Cartea d-lui Lt. Cepleanu se impune serios în vremuri ca acestea de militarism.—R.

CONFERINȚA D-LUI DIAMANDY.—Joaia trecută D-l George Diamandy a ținut la Ateneu o interesantă conferință despre evenimentele externe ce se petrec în vecinătatea noastră. Ziarele au făcut la timp dări de seamă amănunțite despre această conferință; noi ne vom mărgini a releva o problemă de competență ce a fost desvoltată de D-l Diamandy și care ar trebui meditată de toți câți se gândesc la viitorul poporului românesc. E vorba de lipsa unei conștiințe naționale în activitatea noastră publică. D-l Diamandy a arătat cum toate neamurile ce ne înconjoară, Rușii, Bulgarii, Ungurii sunt stăpâniți de idealul lor național: panslavismul pentru cei d'întâi; Marea Bulgarie pentru cei de-al doilea; maghiarizarea cu orice preț pentru cei din urmă. Numai noi nu avem directivă națională—singura îndreptățită—în viața noastră publică și, firește, pentru acest motiv, politica noastră externă — se resimte de această sărăcie de ideal.

Căci nu e de ajuns ca la zile mari să mergem la întruniri și cu vorba să pretindem, prin gura unui cutare X sau Y cutare drepturi, ci trebuie ca cu *fapta* oamenii reprezentativi ai țării să lupte pentru afirmarea și realizarea idealului național al neamului, — bine înțeles, treptat-treptat și profitând todeauna de împrejurări.

Dacă l-am înțeles bine pe d-l Diamandy, Domnia-Sa reclamă o mai adâncă educare în idealul național al oamenilor care conduc destinele României. Continuând apostolatul ce-a început, d-l Diamandy va face operă binefăcătoare de regenerare. — E.

OTTO BRAHM.—Zilele trecute a încetat din viață la Berlin, Otto Brahm, directorul lui «Lessing-Theater».—Cu Brahm dispăre una din personalitățile cele mai de seamă din lumea artistică și literară a Berlinului.

Otto Brahm nu eră numai om de teatru, ci și un critic și literat distins. După ce studiă filosofia la Heidelberg și Stuttgart, veni la Berlin unde făcù parte din „Germanistenkreis“ cercul literar condus de Schmidt. Publică apoi interesantul studiu „Das Leben Heinrichs von Kleist“ și un altul despre Schiller. Cu studiul lui asupra lui Kleist a luat, în 1882, premiul oferit de „Verein für deutsche Litteratur“ pentru cea mai bună lucrare istorică sau critică.

În 1884, Brahm propunea prin «Vossische Zeitung» ca să se reprezinte „Strigoii“ lui Ibsen la «Deutsches Theater». Propunerea aceasta rămase literă moartă până în 1889, când se înființă «Teatrul Liber». Brahm fu sufletul mișcării: el eră președintele societății «Teatrul Liber», alegea piesele, conducea repetițiile și redactă revista cu acelaș nume.

În 1894, Brahm fu numit directorul lui «Deutsches Theater» din Berlin. Directoratul lui Brahm a însemnat o epocă de înflorire și de activitate pentru scena berlineză.

De aci Brahm a trecut la «Lessing-Theater», care grație muncii lui rodnice este socotit azi ca cel mai important teatru berlinez. Aci s'au dat cele mai desăvârșite reprezentații ale pieselor lui Strindberg, Hauptmann și mai ales așa numitele *Ibsen-Cykklus*, care sunt considerate ca reprezentațiile cele mai perfecte nu numai din Germania, ci de pretutindeni, ale teatrului ibsenian.—I. K.

REVISTA REVISTELOR

CONVORBIRI LITERARE (novembrie). — Dintr'o cronică dramatică: *Caragiale*, pe care o semnează d. E. Lovinescu, notăm aci încheerea:

«Caragiale a fost un dramaturg înzestrat cu o reală putere de observație a contrastelor dintre formă și fond, și un mare talent de a da sub haina scenică o serie de tipuri care prin unitatea lor sufletească, energică și expresivă, au ajuns adevărate simboale ale mentalității unei întregi clase sociale din epoca noastră de prefacere... Spiritul lui de observație nu a mers însă până la adâncimile sufletești pentru a ne prinde aspecte veșnice—cum făcuse de pildă Molière în *Misanthrope* și *Tartufe*—ci s'a mărginit la o suprafață ușor de ridiculizat, și într'o tendență, în care nu eră el celdintâi deschizător de cale... Alexandri începuse mai dinainte.

«Cu toată rara intuiție și putere de creațiune — darul cel mai de prețuit al unui scriitor — opera lui Caragiale mi se pare săpată într'un material puțin trainic. Timpul a început să-l macine încetul cu încetul... Lipsită de adâncime, de orice ideologie, de orice idealism, de orice suflare generoasă, plină de un pesimism copleșitor, de o vulgaritate, de al-minteri, colorată,—ea s'a bucurat de prestigiul unei literaturi prea actuale, dar va rămâne mai târziu cu realitatea unei valori mai mult documentare».

BURSA, revistă de economie și finanțe, are un articol: *Putere militară și putere economică*, în jurul grijei esclusive pe care Statul nostru o arată și o va arăta de acum armatei:

«Noi credem că între nevoia de a spori forțele militare ale țării și între nevoia, absolută, fundamentală, — o ne-

voie de viață, — de a ridică poporul românesc la o mai bună stare economică și culturală, se pot găsi punți de legare și compromisuri cari să împace toate interesele. Să nu punem totul pe o singură carte! să nu ne emball-ăm fără de cuvânt! Să nu uităm că nu suntem în situația popoarelor cari au veacuri de cultură economică și intelectuală îndărătul lor și cari, din cauza aceasta își pot permite, un- ori, luxul de a avea politici de *tol, ori nimic*. Popoarele acestea nu ating prin asemenea atitudini însăși rădăcinile lor de viață. Noi suntem cu totul în altă stare. Noi am intrat în civilizație cu ipotece cari ne apasă greu. Sunt probleme redutabile, interne, pe cari nu le-am dezlegat încă, probleme sociale, culturale, economice, morale. Pe o asemenea temelie nu putem încă așeza instituțiuni cari țin de imperialism, fiindcă nu este încă destul de tare.»

Discută *Simbolismul* (Privire generală asupra simbolismului în poezie), d. M. Strajan, bătrânul și sârguitorul profesor dela Craiova. — D-sa pornește cercând definiția «simbolismului» după aceea a cuvântului «simbol» din dicționare—și sfârșește ilustrându-l cu cele ce se publică în revista «Viața Nouă» din București! — O astfel de documentare constrânge, și pe bună dreptate, atât pe scriitorul articolului cât și pe bietul cetitor al revistei craiovene *RAMURI*, unde apare acest studiu, să rămână cu cele mai proaste convingeri despre acea mișcare generoasă și strălucită, care fu în Franța mișcarea literară zisă «simbolistă». Noroc că în acelaș nu se găsește poeți ca I. U. Soricu, M. Săulescu și Elena Căpitan Valovici — care să salveze cu producțiile lor onoarea poeziei clasice.

LE COURRIER EUROPÉEN. a făcut o anchetă internațională asupra evenimentelor din Balcani și în special asupra conflictului austro-sârb. Intre alții au răspuns deputatul englez *Lynch* și sociologul italian *Artur Labriola*. Cel dintâi e de părere că aliații balcanici trebuie să se înțeleagă cât mai curând cu Turcii, pentru ca marile Puteri să nu intervie și să întoarcă totul spre profitul lor.

În privința portului sârbesc la Adriatică, deputatul *Lynch* crede că acest port trebuie acordat Serbiei și e probabil că Serbia va reuși în dorința ei dacă va avea prudența să nu jicnească opinia publică a Europei cu pretenții exagerate.

Labriola nu se împacă cu planurile Serbiei de a-și anexa Albania, căci aceasta ar călca principiul: Balcanii ai popoarelor balcanice. De asemeni el împărtășește temerile opiniei publice italiene că Sârbii vor să înlesnească instalarea Rusiei la Marea Adriatică, și cere Sârbilor în chiar interesul lor să caute a risipi bănuiala că ei ar fi agenții „Sfintei Rusii a călăilor și a progromurilor”.

Deputatul francez *E. Fournol* publică în *REVUE BLEUE* un articol asupra *noului spirit în politica Franței*. *Fournol* constată că luptele dintre partide nu se mai dau cu aceeași pasiune ca mai înainte. Electorii au devenit indiferenți, iar Reprezentarea Minorităților are să aducă o liniște completă. Una din cauzele acestei transformări este interesul care se dă politicii externe. Urmărirea celor ce se petrec în afară din Franța, a slăbit tensiunea luptei interne dintre partide. *Fournol* mai spune între altele și următoarele cari trebuiesc meditate de politicienii de pretutindeni: Obiectivul Republicii Franceze este înainte de toate formațiunea modernă a unui stat democratic. Noi nu mai legiferăm însă ca *Rousseau* în vederea insulelor îndepărtate și a cantoanelor de munți, căci democrațiile sărace și rustice sunt pentru noi astăzi numai niște himere. Organizațiunea democratică este mai ușor

de stabilit într-o țară bogată. Cea mai bună condițiune pentru realizarea reformelor sociale este prosperitatea economică.

Un interesant articol asupra *Idealului* publică d-l *D. Drăghicescu* în ultima fascicolă (pe Noembrie) din *REVUE PHILOSOPHIQUE* (dirijată de *Th. Ribot*) Articolul compatriotului nostru este o caldă argumentare în favoarea utilității pe care o are idealul în viață și în cunoștință.

SCIENTIA, 1-XI-1912, cuprinde studiul d-lui *A. D. Xenopol* despre *ideia legii științifice și istoria*. Concluziunile sunt: 1. Legea științifică este formula generală care reproduce în minte repetițiunea indefinită a fenomenelor, atât materiale cât și intelectuale. 2. Evoluția formelor ori și cărei existențe nu este guvernată de legi, ci de serii, în cari se exprimă ideile generale al succesiunii. 3. Științele sunt discipline intelectuale cari nu pot fi concepute fără o rețea de noțiuni generale. Aceste noțiuni sunt legi, în științele de repetițiune; și serii, în științele de succesiune.

Afacerea rămășițelor lui *Descartes* a făcut mult șgomot nu de mult, în fața Academiei de științe din Paris, și în presă, apoi.—*Prof. Verneau* povestește în ultimul no din admirabila revistă latero-medicală *AESCULAPE*, nenumăratele peregrinări ale craniului lui *Descartes* și a celorlalte rămășițe ale acestuia. Se dau și fotografiile după craniul presupus a fi al marelui filosof.—

În același no, dr. *Locard*, directorul laboratorului polițienesc din Lyon, arată ultimile progrese ale științei pusă în serviciul descoperirilor răufăcătorilor și criminalilor: urmele lăsate de degete, urmele lăsate de dinții unui hoț într-o prăjitură cu cremă de castane, urmele genunchilor, alfabetele secrete, etc., etc.—

MEMENTO

Deunăzi s'a jucat la Torino noua piesă a lui *Roberto Bracco* autorul bine cunoscut și pe la noi. Piesei îi zice *Nici măcar o sărutare* și a fost primită prost de către public; pe când critica serioasă o găsește ca fiind una din cele mai puternice drame ale autorului lui *Don Pietro Caruso*.

A murit *Louis de Gramont*, autor dramatic și traducătorul în franțuzește al teatrului lui *Shakespeare*.

La Sorbona, în locul lui *Poincaré*, a fost numit de curând profesorul *Apell*, membru al Institutului și decan al Facultății de Științe.

Premiul revistei *La Vie Heureuse*, de 5000 franci, a fost acordat anul acesta lui *Jacques Morel*, autorul romanului *Feuilles Mortes*.

A murit, la Paris, *Masson Forestier*, romancier și autor dramatic. Descendent al lui *Racine*, defunctul a făcut mare senzație acum doi ani cu câteva articole asupra psihologiei intime a autorului *Fedrei*, publicate în *Revue de deux-mondes*.

Paul Claudel, socotit ca unul din cei mai mari autori dramatici francezi, dar care n'a reușit să ajungă popular, a scris o nouă piesă *l'Otage*. Teatrul lui *Claudel* reprezintă azi tendința cea mai nouă în arta dramatică.

S'a constituit la Paris un comitet pentru ridicarea unui monument lui *Flaubert*, nemuritorul autor al lui *Salambô* și a lui *Madame Bovary*. Președinția de cnoare a comitetului o are *Raymond Poincaré*; președinte activ e *Anatole France*.

Secțiunea științifică a Academiei Române a propus și Academia a aprobat publicarea lunară a unui *Bulletin de la Section scientifique*, redactat exclusiv în limbile internaționale. Prima fascicolă a apărut zilele acestea. Datarea publicațiunii se face după stilul nou.

Intre pretendenții la tronul Albaniei se vorbește serios și de prințul *Albert Ghica*, preă bine cunoscut în cercurile noastre politice.

Prin legea militară depusă de curând în parlamentul din Belgia, termenul serviciului obligator se fixează la un an și jumătate.

A apărut la Berlin o nouă carte asupra amorurilor lui *Richard Wagner*. Ea este intitulată: *Richard Wagner und die Frauen*, și are de autor pe *Julius Kapp*.

În editura Sansot (3 50) au apărut acele însemnări reperi și spontane pe cari *Edgar Poe* le-a intitulat *Marginalia*. Sunt pagini din cele mai luminoase pe cari le-a scris marele poet american — pagini mușcatoare, amuzante și spirituale care ne amintesc pe *Heine*; intuitive și profunde amintind pe *Nietzsche*. Traducerea a făcut-o *Victor Orban* un cunoscut traducător al lui *Poe*.

Din *Oscar Wilde* au apărut acum traduse câteva *Nouveaux essais de littérature et d'esthétique* (edit. Stock, 3.50), pagini de cronicar și ziarist, tot așa de interesante ca toate operele marelui poet.—Notele asupra lui *Balzac*, *George Sand*, *Béranger*, *Gaston Boissier*, cum și cele asupra femeii americane, sunt de tot interesul.

În cunoscuta revistă medicală *Presse Médicale*, colaboratorul nostru, d. dr. *J. Duscian*, are un articol: *Hémiplégie après scarlatine chez une femme en couche*.

Mișcarea romantică la începutul ei, cu grupările, școlile inimice între ele și unite mai târziu pentru o acțiune comună, fazele succesive ale aceste: sforțări literare plină de confuziuni la început, dar cuprinzând totuși în ea o unitate romantică—toate acestea le studiază *Jules Marsau* în volumul său: *La bataille romantique* (Hachette, 3.50).

De cea mai mare atracție a cartea lui *Léon Bloy: l'Ame de Napoléon* (Mercure, 3.50).—E o carte de istorie, sublimizată, spiritualizată, rezolvată în întregime în simboluri teologice și în psihologii mistice. „Un teolog mistic arzând de dragoste, scriind prodigioasa Istorie a lui *Napoleon* și realizând-o după semnificările absolute, pozitive numai pentru el însuși,—iată cine e *Léon Bloy* în cartea aceasta”.

Correspondența dintre *Carlyle* și *Emerson* apărută acum la *Armand Collin* (3.50), se ridică la o comparație cu cea dintre *Goethe* și *Schiller*. Scrisorile acestea schimbate peste ocean între filosoful englez și cel american, așa de mult înrudiți prin esența cugetării lor, sunt de cea mai mare valoare documentară pentru istoria literaturii și filosofiei anglo-americane. Ambii filosofi apar în această corespondență, pentru cititorul care îi cunoaște, deopotrivă de mari în caracterul și în scrierile lor.

Romane polițienești apar mereu. De curând au apărut în edit. Stock-Paris pat u romane de *Arthur Morisson*, un scriitor englez de asemenea romane. Eroul acestora e minunatul *Hervitt* care descoase filele cele mai încurcate în aparență, dând peste firul conducător spre adevăr.

Personalitatea lui *Lafcadio Hearn*, scriitorul anglo-japonez așa de gustat și admirat în ultimul timp pentru revelațiile lui asupra *Extremului-Orient*, — e puțin cunoscută. Cartea lui *Joseph de Met* (Mercure de France, 3.50) reînvie omul și scriitorul, și ne arată cum „suferințele celui dintâiu au purificat și înobilat opera celui de-al doilea”. Cartea aceasta e ca o prefață la șirul de volume cu traduceri din opera acestui scriitor, pe care le-a scos până acum „Mercure de France”.

